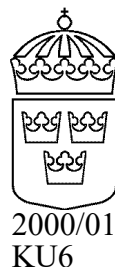

Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU6 Kommunala kompetensfrågor

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande 30 motioner, som väckts under allmänna motionstiden 1999 och 2000. I motionerna behandlas huvudsakligen olika frågor om kommunal näringsverksamhet. Frågorna rör omfattningen av kommunal näringsverksamhet och formen för sådan verksamhet, möjligheterna till laglighetsprövning och sanktionssystem samt möjligheterna för kommunala trafikföretag att verka utanför den egna kommunen. Vidare behandlas i betänkandet vissa frågor om kommunernas befogenheter i fråga om barnomsorg.

Utskottet avstyrker samtliga motioner. Reservationer i olika frågor om kommunal näringsverksamhet har avgivits av m-, kd- och fp-ledamöterna. Reservationer har också avgivits av kd- och mp-ledamöterna i frågan om kommunernas befogenheter beträffande barnomsorg.

Motionerna

Motioner från allmänna motionstiden 1999

1999/2000:K206 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

19. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förstärkt möjlighet för medborgarna att laglighetspröva verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting i enlighet med vad som anförts i motionen,

20. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förstärkt grundlagsskydd för näringsfriheten i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:K224 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär ändring i kommunallagen innebärande att näringsverksamhet inte i någon form får bedrivs av kommuner och landsting i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:K232 av Inga Berggren m.fl. (m, kd, c, fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tydligare regler för den kommunala verksamheten med utgångspunkt i att kommersiellt företagande är främmande för kommunerna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att ändra reglerna för överklagande av beslut i kommunala bolag,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förvaltningsformen är den naturliga formen för kommunal verksamhet.

1999/2000:K260 av Inger Strömbom (kd) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar om ändringar i kommunallagen i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sanktioner för brott mot kommunallagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:K277 av Per Westerberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kommuner inte skall bedriva näringsverksamhet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändringar i kommunallagen.

1999/2000:K308 av Hans Stenberg m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en permanentning av försökslagstiftningen beträffande kommunala trafikföretag,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagstiftningen att de kommunala företag som själva är konkurrensutsatta och drivs enligt affärsmässiga principer tillåts konkurrera utanför den egna kommunen.

1999/2000:K352 av Karin Pilsäter m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avveckling av de kommunala bolagen.

1999/2000:Fi610 av Karin Pilsäter m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avveckling av de kommunala bolagen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunalt självstyre och maxtaxan.

1999/2000:Sk692 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändringar i kommunallagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:N273 av Per Westerberg m.fl. (m, kd, fp) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om offentlig näringsverksamhet,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av kommunallagen i syfte att ge företag bättre möjligheter att i domstol pröva kommunalt stöd.

1999/2000:N384 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i kommunallagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:A805 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

14. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av kommunallagen i enlighet med vad i motionen anförts.

Motioner från allmänna motionstiden 2000

2000/01:K225 av Mikael Oscarsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en restriktiv syn på kommunal näringsverksamhet.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en översyn av kommunallagen beträffande kommunala bolag.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad motionen anförts om en uppföljning och kartläggning av kommunala bolag.

2000/01:K237 av Ola Karlsson och Nils Fredrik Aurelius (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om försöksverksamheten, kommunallagens lokaliseringsprincip samt laglighetsprövning av verksamhet i kommunala bolag.

2000/01:K285 av Christel Anderberg (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kommunal näringsverksamhet.

2. Riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av 2 kap. 7 och 8 §§ kommunallagen i enlighet med vad i motionen anförts.

3. Riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av kommunallagens regler om laglighetsprövning i enlighet med vad i motionen anförts.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om sanktioner vid domstolstrots.

2000/01:K301 av Ewa Thalén Finné och Cristina Husmark Pehrsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kommunal näringsverksamhet.

2000/01:K304 av Inga Berggren m.fl. (m, kd, c, fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tydligare regler för den kommunala verksamheten med utgångspunkt att kommersiellt företagande är främmande för kommunerna.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av att ändra reglerna för överklagande av beslut i kommunala bolag.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att förvaltningsformen är den naturliga formen för kommunal verksamhet.

2000/01:K320 av Hans Stenberg m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en permanentning av försökslagstiftningen beträffande kommunala trafikföretag.

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftningen som innebär att de kommunala företag som själva är konkurrensutsatta och drivs enligt affärsmässiga principer tillåts konkurrera utanför den egna kommunen.

2000/01:K344 av Per Westerberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommuner inte skall bedriva näringsverksamhet.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunal näringsverksamhet innebär demokratiproblem.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändringar i konkurrenslagen.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändringar i kommunallagen.

2000/01:K345 av Per Unckel m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till förstärkt möjlighet för medborgarna att laglighetspröva verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:K377 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar om ändring i kommunallagen för att möjliggöra rätten att bli kommunal dagbarnvårdare åt eget barn.

2000/01:K395 av Christina Nenes och Claes-Göran Brandin (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen så att de kommunala bussföretagen, som själva är konkurrensutsatta och drivs enligt affärsmässiga principer, tillåts konkurrera utanför den egna kommunen.

2000/01:So299 av Chris Heister m.fl. (m) vari föreslås

7. att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring om ekonomisk kompensation till den enskilde vid kommunalt domstolstrots.

2000/01:Ub317 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen beslutar genom ändring i kommunallagen att kommuner skall ha den generella rätten att fördela sina barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och att genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för.

2000/01:Ub244 av Maria Larsson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i

motionen anförs om inrättande av lagstöd för införande av möjlighet för kommuner att ge ersättning för vård av egna barn i åldrarna 1–5 år.

2000/01:N243 av Inger Strömbom m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skadlig kommunal konkurrensverksamhet.

2000/01:N324 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunernas roll i näringspolitiken.

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av kommunallagen i syfte att underlätta prövning av kommunal näringsverksamhet.

2000/01:N381 av Per Westerberg m.fl. (m, kd, c, fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utifrån gällande kommunallag förtydliga vad som är tillåten respektive otillåten kommunal verksamhet.

2000/01:A806 av Mikael Odenberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om illojal kommunal konkurrens.

13. Riksdagen begär hos regeringen en översyn av kommunallagen i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:A812 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att verka för att ta bort den kommunala bolagssektorn.

Utskottet

Kommunal näringsverksamhet m.m.

Motionerna

I motion 1999/2000:K206 av Bo Lundgren m.fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om förstärkt möjlighet för medborgarna att laglighetspröva verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting och att riksdagen hos regeringen begär förslag om förstärkt grundlagsskydd för näringsfriheten. Den kommunala självstyrelsen har enligt motionärerna inneburit att kommuner kunnat organisera sin verksamhet i antingen traditionell förvaltningsform eller i bolagsform. I båda fallen skall verksamheten följa kommunallagens regler. Men det är enligt motionärerna bara när verksamheten bedrivs i förvaltningsform som medborgarna har möjlighet att via kommunalbesvär få prövat om verksamheten är kompetensenlig. Motionärerna ser det som en klar brist i den kommunala demokratin att medborgarna inte har möjlighet att pröva om kommunpolitikerna följer kommunallagen

(1991:900) i den verksamhet som organiserats i bolagsform. Möjligheten att laglighetspröva kommunala beslut bör därför enligt motionärerna utvidgas till att gälla även beslut och verksamheter i bolag där kommuner utövar ett bestämmande inflytande. Likartade synpunkter framförs i *motion 2000/01:K345*. Enligt Moderata samlingspartiet bör kommunal verksamhet bedrivas i förvaltningsform medan bolagsform endast skall accepteras som en övergångsform inför en privatisering. Motionärerna anför vidare att en kommun inte kan tvingas att rätta sig efter ett beslut i samband med laglighetsprövning. Om kommunen vägrar att rätta sig efter beslutet och det inte rör myndighetsutövning finns inte någon straffrättslig eller civilrättslig sanktion att tillgripa mot kommunen. Motionärerna anför att dessa brister snarast bör rättas till. Motionärernas utgångspunkt är att kommunerna inte skall bedriva näringsverksamhet. Sådan verksamhet sköts enligt dem bättre av andra. De anför att en renodling av kommunernas uppgifter gynnar demokratin och beslutens kvalitet.

I motion 1999/2000:K224 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i kommunallagen att näringsverksamhet inte i någon form får bedrivas av kommuner och landsting, dvs. inte ens som för närvarande om verksamheten drivs utan vinstsyfte. Motionären framhåller att kommunalt drivna gymanläggningar, solarier, plantskolor, tvätterier, videouthyrningar och vandrarhem är vanliga trots att sådana näringsverksamheter normalt skall bedrivas i vinstsyfte. Det största problemet är enligt motionären att det privata näringslivet konkurreras ut. Ett annat är att skattebetalarnas pengar riskeras, om något går snett. Motionären anser att kommunallagen måste göras ännu mycket tydligare på denna punkt, dvs. slå fast att det är helt förbjudet för kommunen eller landstinget att bedriva näringsverksamhet.

I motion 1999/2000:K232 av Inga Berggren m.fl. (m, kd, c, fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts dels om tydligare regler för den kommunala verksamheten med utgångspunkt i att kommersiellt företagande är främmande för kommunerna, dels om behovet av att ändra reglerna för överklagande av beslut i kommunala bolag, dels om att förvaltningsformen är den naturliga formen för kommunal verksamhet. Motionärerna anför att det är angeläget att se över reglerna för offentlig näringsverksamhet, framför allt den kommunala. Kommunallagen säger redan i dag att kommuner bara får driva allmännyttig näringsverksamhet som inte får ha vinstsyfte. Men sanktionerna mot kommuner som överträder gränserna är svaga. Endast kommunmedlemmar kan begära att en domstol prövar om ett kommunalt beslut är lagligt. Överklagandet måste ske en kort tid efter det att beslutet är justerat. Och det finns inga bra medel att få kommunerna att följa domstolens utslag. Motionärerna anser därför att den kommunala näringsverksamheten bör ses över från utgångspunkterna att kommersiellt företagande är främmande för kommunerna, att de bestämmelser som i dag reglerar kommunal verksamhet och konkurrens mellan offentlig och privat verksamhet inte sätter tillräckligt tydliga ramar för sådan verksamhet, att förvaltningsformen och inte bolagsformen är den naturliga formen för kommunal verksamhet och slutligen att, om bolagsform trots allt

väljs, sådan verksamhet alltid skall vara knuten till ett intresse inom kommunen. Samma yrkanden framförs i *motion 2000/01:K304*.

I motion 1999/2000:K260 av Inger Strömbom (kd) hemställs att riksdagen dels beslutar om ändringar i kommunallagen, dels hos regeringen begär förslag till sanktioner för brott mot kommunallagen. Motionären anför att det i konkurrenslagen oftast inte finns stöd för ingripande mot t.ex. skattesubventionering och underprissättning av konkurrensutsatt verksamhet. För att styra upp en stor del av dagens sneda konkurrensförhållanden bör enligt motionären en skärpning av kommunallagens paragrafer om näringsverksamhet komma till stånd. Motionären anför att riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att föreslå nödvändiga ändringar i kommunallagen samt att pröva förutsättningarna för införande av sanktioner mot ansvariga beslutsfattare för brott mot kommunallagen.

I motion 1999/2000:K277 av Per Westerberg m.fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna dels vad i motionen anförts om att kommuner inte skall bedriva näringsverksamhet, dels vad i motionen anförts om ändringar i kommunallagen. Motionärerna anser att kommuner och landsting skall avveckla den näringsverksamhet de bedriver och överlåta denna till den privata sektorn. Detta gäller oavsett om näringsverksamheten sker i bolags- eller förvaltningsform. En sådan förändring kommer enligt motionärerna att ta tid dels beroende på omfattningen av näringsverksamheten, dels beroende på den politiska viljan i de olika kommunerna. Det är därför enligt motionärerna viktigt att genom ändrade lagar och regler se till att skadeverkningarna av den kommunala näringsverksamheten begränsas omedelbart. Det är enligt motionärerna vidare viktigt att snarast införa en lagstadgad utmaningsrätt som ger företagare rätt att på lika villkor konkurrera med de kommunala förvaltningarna. – Vidare pekar motionärerna på kommunala bolag och koncernbildningar som ett växande demokratiproblem. Kommunala bolag och koncernbildningar där kommunal verksamhet som inte har stöd i lagen kan bedrivas har enligt motionärerna blivit allt vanligare. Det är enligt dem heller inte ovanligt att såväl privat som kommunal näringsverksamhet ges kommunalt stöd på ett sätt som ligger i utmärkena av den kommunala kompetensen. Motionärerna anför att det inte är ovanligt att privata företag blir utkonkurrerade av kommunal verksamhet som både är skattesubventionerad och olaglig. Företagaren som tvingas betala den konkurrerande kommunala verksamheten med sina egna skattepengar kan enligt motionärerna normalt inte begära en prövning av om verksamheten är lagenlig. – Om en kommun eller ett landsting bestämmer sig för att i förvaltningsform eller via bolag gå ut på den öppna marknaden och sälja tjänster som ligger i kommunallagens utmarker kan visserligen en invånare i kommunen eller landstinget begära laglighetsprövning genom att överklaga beslutet. Det finns emellertid enligt motionärerna en rad problem vid laglighetsprövningen. Likartade sypunkter framförs i *motion 2000/01:K344*. I den motionen föreslås därtill att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om ändringar i konkurrenslagen. Motionärerna anser att konkurrenslagen bör utvidgas till att gälla även när en myndighets beslut inte varit ett led i en företagarrull, t.ex. stödgivning, samt till att gälla vid interna köp.

I motion 1999/2000:K352 av Karin Pilsäter m.fl. (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avveckling av de kommunala bolagen. Motionärerna anför att den kommunala bolagssektorn kraftigt bör minskas, på sikt i stort avvecklas. Detta bör ske genom att bolagen säljs ut till privata ägare, läggs ned eller att verksamheten återgår i förvaltningsform. En del av det kommunala bostadsbeståndet kan enligt motionärerna behöva finnas kvar, för att säkerställa att en god social bostadspolitik upprätthålls.

I motion 1999/2000:Fi610 av Karin Pilsäter m.fl. (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna dels vad i motionen anförts om avveckling av de kommunala bolagen, dels vad i motionen anförts om kommunalt självstyre och maxtaxan. Motionärerna anför att en avveckling av kommunala bolag frigör resurser för de hårt ansträngda verksamheterna – vård, omsorg och skola. Då en kommun säljer ett bolag får det enligt motionärerna positiva sidoeffekter genom att den kommunala administrationen minskar och snedvridande konkurrens och ineffektiv förvaltning av bolagens resurser försvinner. De resurser som direkt frigörs då kommunala bolag avvecklas är de som uppkommer genom att kommunens ränteutgifter minskar och förlustbidragen till olönsamma bolag försvinner. Redan på kort sikt uppgår dessa vinster enligt motionärerna till betydande belopp. Vidare anser motionärerna att dagistaxornas storlek och konstruktion inte är en fråga för riksdagen. Det framgår redan av den s.k. barnomsorgslagen att taxorna måste vara rimliga i förhållande till kostnader och människors inkomster. En ytterligare reglering i form av ”maxtaxa” anser de stå i strid med den kommunala självstyrelsen. Det är fullt rimligt att det är kommunen, eller den enskilda förskolan, som avgör taxa i samband med att man avgör frågor om standard, personaltäthet, öppettider etc. Kommunerna måste ha rätt att göra olika avvägning mellan skattesats och avgiftsuttag.

I motion 1999/2000:Sk692 av Bo Lundgren m.fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i kommunallagen i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna anför att kommunallagen bör ses över och reglerna för vad som är tillåten respektive otillåten kommunal verksamhet preciseras. Därmed underlättas enligt motionärerna rättsliga prövningar. Motionärerna förordar att kommuner inte skall få erbjuda kommunala tjänster på den konkurrensutsatta marknaden.

I motion 1999/2000:N273 av Per Westerberg m.fl. (m, kd, fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna dels vad i motionen anförts om offentlig näringsverksamhet, dels vad i motionen anförts om översyn av kommunallagen i syfte att ge företag bättre möjligheter att i domstol pröva kommunalt stöd. Motionärerna anför att kommunallagens lokaliseringsprincip, självkostnadsprincip och likställighetsprincip i princip utesluter att verksamheten huvudsakligen inriktas på andra avnämare än invånarna i kommunen, liksom att huvuddelen av verksamheten drivs för att få överskott, liksom att man skulle kunna ta ut olika avgifter för samma tjänst av olika medborgare. Men så länge inget överklagande sker finns enligt motionärerna knappast några begränsningar för den kommunala näringsverksamheten. Med vissa undantag kan de beslut som fattas i kommunala bolag således inte överklagas till förvaltningsdomstol. Rätten att överklaga ett kommunalt

beslut är begränsad till kommunens medborgare. Många kommuner menar att detta är en viktig kommunalrättslig princip. Flera av näringslivets organisationer anser att rätten att klaga på en ur kommunalrättslig synpunkt tveksam verksamhet inte bör vara begränsad till kommunens medlemmar. Detta fordrar enligt motionärerna sannolikt att kommunens kompetens även regleras i annan lag än kommunallagen – till exempel inom konkurrenslagstiftningen. Kritikerna menar att det måste finnas möjlighet att få lagligheten i viss redan pågående verksamhet prövad, inte bara lagligheten i ett visst beslut.

I motion 1999/2000:N384 av Alf Svensson m.fl. (kd) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i kommunallagen i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna anför att kommunerna under senare år har kommit att spela en betydande roll när det gäller förutsättningarna för att bedriva företagsverksamhet på lokal nivå. Kommunala företag konkurrerar ofta på marknader där det redan finns privata företag, vanligen drabbas just små tjänsteföretagare. År 1996 fick svenska skattebetalare skjuta till 2,2 miljarder kronor för att rädda kommunala förlustbolag. Motionärernas uppfattning är att kommunerna skall ägna sig åt kärnuppgifterna, inte driva affärsverksamhet och konkurrera ut privata företagare med skattebetalarnas pengar. Lagligheten i kommuners agerande på konkurrensutsatta marknader måste utredas och preciseras. I princip bör kommuner inte kunna agera på konkurrensutsatta marknader.

I motion 1999/2000:A805 av Bo Lundgren m.fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av kommunallagen i enlighet med vad i motionen anförts. I motionen anförts att det är otillständigt att staten och kommunerna bedriver verksamheter på sådana områden där det finns en privat marknad eftersom tillgången till skattemedel möjliggör en underprisättning som snedvrider konkurrensen. Staten och kommunerna borde i stället upphandla sådana tjänster på den privata marknaden efter ett anbudsförfarande i fri konkurrens på lika villkor.

I motion 2000/01:K225 av Mikael Oscarsson (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts dels om en restriktiv syn på kommunal näringsverksamhet, dels om en översyn av kommunallagen beträffande kommunala bolag, dels om en uppföljning och kartläggning av kommunala bolag. I motionen anförts att flera kommuner under senare år har börjat sälja tjänster på marknader som tidigare enbart de privata företagen var verksamma på. Konkurrensen sker därvid inte på lika villkor; kommunen har konkurrensfördelar, främst beskattningsrätten. Vidare kan förluster i kommunala bolag äventyra resurser för kommunal kärnverksamhet. Kommunala bolag verkar numera ofta i koncerner av skattemässiga skäl. Motionären anför att regeringen bör ta initiativ till en uppföljning och kartläggning av hur kommuner och landsting följer kommunallagens anda i fråga om kommunala bolag med avseende bl.a. på osund konkurrens med näringslivet och möjligheten till insyn i bolaget.

I motion 2000/01:K285 av Christel Anderberg (m) föreslås att riksdagen som sin mening tillkännager för regeringen vad i motionen anförts om kommunal näringsverksamhet, att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn av 2 kap. 7 och 8 §§ kommunallagen och av kommunallagens regler

om laglighetsprövning samt att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sanktioner vid domstolstrots. I motionen anförs att kommuner och landsting i dag bedriver en omfattande näringsverksamhet med hjälp av skattepengar. Riktiga jobb och småföretag slås ut. Verksamheten innebär därtill ett stort risktagande för skattebetalarna. Kommunala bolag är ett växande demokratiproblem eftersom medborgarna saknar fullgod insyn och möjlighet att laglighetspröva deras verksamhet. Kommunallagens regler om kommunal näringsverksamhet behöver skärpas. Det måste införas en möjlighet att överklaga inte bara kommunala beslut utan också kommunala verksamheter. För att nya regler skall bli effektiva krävs också bestämmelser om effektiva sanktioner för kommuner som trotsar domstols beslut. Sanktionerna bör också kunna träffa kommunalpolitikerna.

I motion 2000/01:K301 av Ewa Thalén Finné och Cristina Husmark Pehrsson (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunal näringsverksamhet. I motionen anförs att kommunal näringsverksamhet konkurrerar med privata företag. De kommunala verksamheterna har då konkurrensfördelar genom beskattningsmakten samt bättre räntor hos banker och kreditinstitut. För att balansera de privata företagens konkurrenssituation behövs en skärpning av kommunallagen.

I motion 2000/01:N243 av Inger Strömbom m.fl. (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skadlig kommunal konkurrensverksamhet. I motionen anförs att det kommunala engagemanget på turismens område skapar svårigheter såväl för redan etablerade företag som för företag som vill komma in på marknaden. Det är fel om den kommunala turismverksamhetens uppbyggnad finansieras med skattemedel och den fortsatta driften sker med kommunala driftbidrag. När en kommun ger bidrag eller fördelaktiga lån till en av företagen på orten eller ett kommunägt bolag förfogar över strategiskt viktiga resurser som man inte låter konkurrerande aktörer utnyttja på samma villkor, snedvrider man konkurrensen. Ett annat problem är att det kan vara svårt för företagaren att hävda sig mot kommunen i de fall tvister uppstår. Kristdemokraterna anser att kommunallagen måste ändras så att företag ges bättre möjligheter att överklaga beslut och möjlighet att i domstol pröva kommunalt stöd.

I motion 2000/01:N381 av Per Westerberg m.fl. (m, kd, fp, c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utifrån gällande kommunallag förtydliga vad som är tillåten respektive otillåten kommunal verksamhet. I motionen anförs att kommunallagen bör ses över och reglerna för vad som är tillåten respektive otillåten kommunal verksamhet preciseras, varmed rättsliga prövningar underlättas. Möjligheterna att överklaga offentlig näringsverksamhet bör förbättras.

I motion 2000/01:A806 av Mikael Odenberg m.fl. (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om illojal kommunal konkurrens. I motionen anförs att ett problem för kvinnligt företagande är den osunda kommunala konkurrensen som ofta slår hårt mot just kvinnors företagsområden. Kommunala gym eller städservice som dumpar priser med hjälp av skattemedel utgör ett hot mot den kvinnliga entreprenörsandan. Inte sällan ger regeringen dessutom starta-eget-bidrag med den

ena handen medan man med den andra handen rycker undan förutsättningarna för att bedriva den sålunda startade egna rörelsen. Att staten och kommunerna bedriver verksamhet på sådana områden där det finns en privat marknad är otillständigt, eftersom tillgången till skattemedel möjliggör en underprissättning som snedvrider konkurrensen.

I motion 2000/01:A812 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att verka för att ta bort den kommunala bolagssektorn. I motionen anförs att kommunala bolag ofta med skattebetalarnas pengar konkurrerar ut små privata tjänsteföretagare. Folkpartiet liberalerna verkar för att den kommunala bolagssektorn i stort sett skall tas bort.

I motion 2000/01:So299 av Chris Heister m.fl. (m) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i frågan om ekonomisk kompensation till den enskilde vid kommunalt domstolstrots. Motionärerna anser att de lagändringar avseende bl.a. användning av vite som gjorts för att förmå kommunerna att bättre följa och verkställa domstolsbeslut om handikappades rättigheter enligt socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade inte är tillräckliga. I stället bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag som ger den enskilde individen möjlighet att få ekonomisk kompensation från kommunen motsvarande kostnaden för att betala någon annan – t.ex. en privat utförare – som i kommunens ställe kan tillgodose handikappades aktuella behov. En sådan kompensation bör enligt motionärerna om möjligt fastställas redan i samband med den första domstolsbehandlingen. Likformighet med de regler som gäller för att erhålla betalning för andra i domstol fastställda fordringar bör så långt möjligt eftersträvas. När det gäller lagen om stöd och service åt vissa funktionshindrade anser motionärerna att staten bör ta tillbaka finansieringsansvaret från kommunerna.

Kommunala trafikföretag

I motion 1999/2000:K308 av Hans Stenberg m.fl. (s) hemställs dels att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en permanentning av försökslagstiftningen beträffande kommunala trafikföretag, dels att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagstiftningen att de kommunala företag som själva är konkurrensutsatta och drivs enligt affärsmässiga principer tillåts konkurrera utanför den egna kommunen. Motionärerna anför att den försökslagstiftning som sedan den 1 juli 1996 innebär att kommunala trafikföretag som själva är konkurrensutsatta kan lägga anbud även på trafik utanför den egna kommunen har fungerat bra och bör permanentas. Motionärerna framhåller att den nuvarande lagstiftningen hindrar alla övriga kommunal- och landstingsägda företag att lägga anbud på uppdrag utanför den egna kommunen även om de själva är fullt ut konkurrensutsatta. Kommunerna tvingas enligt motionärerna med nuvarande upphandlingsbestämmelser att utsätta sina egna företag för konkurrens i den egna kommunen samtidigt som de kommunala företagen är förbjudna att vara med och konkurrera i andra kommuner. Detta innebär enligt motionärerna en allvarlig snedvridning av konkurrensen och leder också till en

minskad konkurrens. Många kommuner väljer därför att helt avstå från att konkurrensutsätta vissa verksamheter. Yrkandena framförs också i *motion 2000/01:K320*.

I motion 2000/01:K237 av Ola Karlsson och Nils Fredrik Aurelius (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anför om försöksverksamheten med möjlighet för kommuner och deras bussbolag att ta uppdrag utanför kommunens gränser, om kommunallagens lokaliseringsprincip och om laglighetsprövning av verksamhet i kommunala bolag. Motionärerna anför att det sedan 1996 har funnits ett tillfälligt undantag som gjort det möjligt för kommuner och deras bussbolag att i strid med kommunallagens lokaliseringsprincip ta uppdrag utanför kommunens gränser. Enligt uppgift är det fyra kommunala bolag som har utnyttjat denna möjlighet. Inget av dessa bolag har redovisat intäkter och resultat av uppdragsverksamheten i särskild ordning på det sätt som gäller som villkor för försöksverksamheten. Det har alltså inte varit möjligt att kontrollera försöksverksamhetens effekter. Kommunmedborgare är i dag förhindrade att laglighetspröva verksamhet som bedrivs i kommunala bolag även om det som i detta fall är uppenbart att bolagen bryter mot gällande regler. Exemplet är ytterligare ett bra argument varför en rätt att laglighetspröva verksamhet i kommunala bolag bör införas. Vidare bör försöksverksamheten avslutas och lokaliseringsprincipen stärkas.

I motion 2000/01:K395 av Christina Nenes och Claes-Göran Brandin (s) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen så att de kommunala bussföretagen, som själva är konkurrensutsatta och drivs enligt affärsmässiga principer, tillåts konkurrera utanför den egna kommunen. I motionen anför att koncentrationen till ett fåtal stora aktörer på marknaden fortsatt även efter det att den försökslagstiftning, enligt vilken kommunala bussföretag tillåts bedriva yrkesmässig trafik även utanför den egna kommunen, trädde i kraft. Under den tid de kommunala bussföretagen haft möjlighet att konkurrera på lika villkor med de privata företagen har det enligt vad som anför i motionen inte i något fall konstaterats att de getts konkurrensfördelar eller på annat sätt gynnats av sina ägare eller upphandlarna. Just snedvriden konkurrens befarades av motståndarna till försökslagstiftningen. Motionärerna ser inga nackdelar med att permanenta lagstiftningen och låta de kommunala bussföretagen delta i konkurrensen om kollektivtrafik på samma affärsmässiga grunder som de privata företagen. Där emot skulle det innebära en försämrad konkurrens och ökad risk för en oligopolsituation om de kommunala bussföretagen utestängdes från att konkurrera utanför den egna kommunen i samband med försökslagstiftningens utgång år 2002.

Barnomsorg

I motion 2000/01:K377 av Matz Hammarström m.fl. (mp) föreslås att riksdagen beslutar om ändring i kommunallagen för att möjliggöra rätten att bli kommunal dagbarnvårdare åt eget barn. I motionen anför att ekonomiskt bistånd, dvs. statliga subventioner, i dag erbjuds endast till de föräldrar som väljer barnomsorgsformer som innebär att någon annan tar hand om barnen.

Miljöpartiet de gröna anser att även föräldrar som väljer att vårda sina barn i det egna hemmet bör få ekonomiskt stöd. Därför vill motionärerna att man skall kunna vara anställd som kommunal dagbarnvårdare åt eget barn med likvärdig betalning som en kommunal dagbarnvårdare. Miljöpartiet ser det som angeläget att regeringen återkommer med ett förslag till ändring i kommunallagen som gör det möjligt att bli kommunal dagbarnvårdare åt eget barn.

I motion 2000/01:Ub244 av Maria Larsson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av lagstöd för införande av möjlighet för kommunen att ge ersättning för vård av eget barn i åldrarna 1–5 år. De familjer som själva vårdar enbart sina egna barn på hel- eller deltid får inte del av någon statlig eller kommunal subvention. Detta indikerar enligt motionärerna ett i grunden mycket orättfärdigt system. För Kristdemokraterna är det självklart att varje familj själv skall få avgöra hur den vill ordna sin barnomsorg. Statens och kommunens uppgift är att underlätta familjens önskemål, inte att styra dess val.

I motion 2000/01: Ub317 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen genom ändring i kommunallagen beslutar att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och att genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för. Motionärerna anför med hänvisning till Regeringsrättens praxis att den allmänt vedertagna grundsatsen när det gäller den kommunala kompetensen är att en kommun inte utan stöd i lag eller annan författning får lämna understöd till enskilda personer. Bidrag som t.ex. vårdnadsersättning eller barnbidrag får således inte lämnas av en kommun utan stöd i speciallagstiftning. Samtidigt gäller likställighetsprincipen generellt i den kommunala verksamheten. Det torde enligt motionärerna vara klart att det i dag råder en konflikt mellan dessa två principer. Nuvarande barnomsorgssubventioner från kommuner till föräldrar med barn i daghemsåldern gynnar ensidigt vissa barn. Det rimliga borde vara att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrarna kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och att genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för. En sådan rätt ligger enligt motionärerna dessutom i linje med principen om den kommunala självstyrelsen.

Bakgrund

Utskottet behandlade kommunala kompetensfrågor senast våren 1999 i betänkande 1998/99:KU24. Utskottet redogjorde där inledningsvis utförligt för de regler som i skilda hänseenden gäller i fråga om kommunal kompetens. Utskottet kan nu i huvudsak hänvisa till den bakgrundsbeskrivningen.

I fråga om kommunal uppdragsverksamhet konstaterade utskottet att regeringen i februari 1999 beslutat att tillkalla en särskild utredare för att göra en uppföljning och utvärdering av lagen (1996:637) om försöksverksamhet med rätt för kommunala aktiebolag att bedriva uppdragsverksamhet inom viss trafik enligt yrkestrafiklagen (1998:490) och att utredaren slutfört sitt upp-

drag. Redovisningen av uppdraget finns i betänkandet Kommunal uppdragsverksamhet inom kollektivtrafiken – utvärdering av försöksverksamheten (SOU 1999:118). Utredaren anser inte att det föreligger behov av att låta kommunala trafikbolag få bedriva uppdragsverksamhet utanför den egna kommunen. Försökslagstiftningen bör därför enligt utredningens förslag inte vare sig förlängas eller permanentas. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs för närvarande i Regeringskansliet.

Såvitt gäller frågan om kommunalt domstolstrots har riksdagen beslutat om ändringar i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och i socialtjänstlagen (1980:620). Lagändringarna innebär att länsstyrelsen får förelägga en kommun eller ett landsting vid vite att följa en lagkraftvunnen dom som ger en enskild rätt till vissa insatser enligt respektive lag (SFS 2000:525, 526). Förslag till ytterligare lagändringar har nyligen lagts fram i en departementspromemoria om kommunalt domstolstrots (Ds 2000:53). Promemorian har sänts ut på remiss.

I betänkande 1998/99:KU24 gick utskottet in på bedömning av frågor om omfattningen av kommunal affärsverksamhet och om formen för kommunal verksamhet. Med hänvisning till tidigare ställningstaganden i hithörande frågor fann utskottet dels att det inte finns skäl att införa regler som förbjuder eller begränsar kommunala företag, dels att den kommunala verksamheten bör bedrivas i nämndform i största möjliga utsträckning, dock att det också kan finnas skäl som talar för bolagsformen. Utskottet fann inte heller skäl att frångå tidigare ställningstaganden som innebär att utskottet anser att verksamhetens speciella förutsättningar och den samlade kommunala nyttan bör vara utgångspunkten för organisatoriska överväganden, att det inte fanns skäl att föreslå ändringar i kommunallagen om inskränkningar i rätten att bilda bolag eller om avveckling av kommunala bolag och att det inte behövs några ytterligare preciseringar av kommunallagens regler om den kommunala kompetensen beträffande kommunal näringsverksamhet. – Företrädarna för Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet liberalerna reserverade sig till förmån för att riksdagen hos regeringen skulle begära förslag till sådana ändringar i kommunallagen som syftar till att minska omfattningen av näringsverksamheten i kommuner och landsting.

Beträffande frågan om utökning av den kommunala affärsverksamheten konstaterade utskottet att regeringen beslutat tillkalla en särskild utredare för att göra en uppföljning och utvärdering av lagen om försöksverksamhet med rätt för kommunala aktiebolag att bedriva uppdragsverksamhet inom viss trafik enligt yrkestrafiklagen. Utskottet fann därför att det inte fanns skäl att för det dåvarande ta upp frågan om utökning av den kommunala affärsverksamheten.

Utskottet behandlade vidare frågor om *laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet*. Med hänvisning till tidigare uttalanden ansåg utskottet att bedömningen av huruvida en verksamhet i ett kommunalt företag ligger inom ramen för den kommunala kompetensen primärt är en uppgift för styrelsen samt att härutöver en politisk prövning sker av ägaren, kommunen eller landstinget, som genom de av fullmäktige valda ombuden vid bolagsstämma kan ge styrelsen direktiv om att t.ex. ändra inriktningen av verksamheten, om den inte uppfyller vissa formella krav. Utskottet fann att den be-

skrivna ordningen i de allra flesta fall fungerar på ett tillfredsställande sätt, en ordning som stämmer helt överens med bolagsformens principer vad gäller styrning av verksamheten och ansvarsfördelningen. En möjlighet till laglighetsprövning ansågs strida mot de nyss nämnda grundläggande villkoren för en verksamhet som bedrivs i bolagsform. – Företrädarna för Moderata samlingspartiet och Kristdemokraterna reserverade sig till förmån för ändringar av reglerna i kommunallagen så att det blir möjligt för förvaltningsdomstolarna att pröva kompetensligheten i verksamhet som kommunala företag bedriver och lagligheten av beslut som fattas av kommunala bolag.

Med hänsyn till vad utskottet anfört om laglighetsprövning fann utskottet vidare, liksom vid tidigare behandling av denna fråga, att det inte fanns skäl att ta upp en sakk Diskussion om ett sanktionssystem. – Företrädarna för Moderata samlingspartiet reserverade sig till förmån för en begäran att regeringen snarast skulle lägga fram ett förslag till sanktionssystem vid utebliven eller otillräcklig rättelse då beslut inom kommunal verksamhet har upphävts.

I betänkande 1998/99:KU24 noterade utskottet att regeringen enligt ett beslut i december 1997 har inrättat ett *råd för konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor* (dir. 1997:145). I direktiven för rådet framhålls att konflikter mellan den privata och den offentliga sektorn, t.ex. om de möts på marknaden som konkurrenter på ojämlika villkor, kan motverka en gynnsam utveckling för båda sektorerna var för sig och därmed också för samhället som helhet. Rådets uppgift är att, med beaktande av de olika grundförutsättningar som gäller för offentlig och privat sektor, söka undanröja konkurrenskonflikter som typiskt sett inte löses inom ramen för särskild lagstiftning eller prövningsförfaranden. Rådet skall senast den 31 december 2000 redovisa sina samlade erfarenheter och de resultat som uppnåtts. Enligt vad utskottet inhämtat förbereds inom Regeringskansliet även en särskild promemoria angående frågor i detta sammanhang som rör konkurrenslagen (1993:20).

Utskottets bedömning

Beträffande *omfattningen av kommunal affärsverksamhet och formen för kommunal verksamhet* har utskottet inte skäl att nu göra någon annan bedömning än den i betänkande 1998/99:KU24. Utskottet anser alltså dels att det inte finns skäl att införa regler som förbjuder eller begränsar kommunala företag, dels att den kommunala verksamheten bör bedrivas i nämndform i största möjliga utsträckning, dock att det också kan finnas skäl som talar för bolagsformen. Utskottet anser vidare att det inte finns skäl att föreslå ändringar i kommunallagen om inskränkningar i rätten att bilda bolag eller om utveckling av kommunala bolag och att det inte behövs några ytterligare preciseringar av kommunallagens regler om den kommunala kompetensen beträffande kommunal näringsverksamhet. Rådet för konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor väntas lämna sin slutrapport före årets slut. Därtill kommer att en departementspromemoria väntas komma att behandla de frågor som i sammanhanget gäller konkurrenslagen. Motionerna ger enligt utskottets mening inte anledning att nu förorda några ändringar

i vad som gäller till skydd för näringsfriheten och en effektiv konkurrens. Inte heller såvitt gäller *laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet* finner utskottet anledning att frånga den bedömning som gjorts i det tidigare betänkandet.

Såvitt gäller *sanktionssystemet* konstaterar utskottet att vissa lagändringar på det socialrättsliga området har ägt rum efter det att utskottet avgav sitt betänkande 1998/99:KU24. Vidare har nyligen lagts fram förslag till ytterligare författningsändringar som gäller åtgärder mot kommunalt domstolstrots. Utskottet anser att resultatet av det nu pågående lagstiftningsarbetet inte bör föregripas och att motionsyrkandena om skärpta sanktioner på det kommunala området följaktligen inte bör bifallas.

Enligt huvudregeln i 2 a kap. 10 § skollagen (1985:1100) får för plats i förskola, fritidshem och familjedaghem som kommunen anordnar skäligen avgifter tas ut enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader. Beträffande frågan om s.k. *maxtaxa* i barnomsorgen innebär motionärernas ståndpunkt att frågan inte skall avgöras av riksdagen utan av kommunerna. Ett förslag i frågan om maxtaxa har numera lagts fram för riksdagen i proposition 1999/2000:129. Förslaget bereds för närvarande i utbildningsutskottet. Konstitutionsutskottet finner inte skäl att i detta betänkande gå vidare in på frågan hur en maxtaxa skall åstadkommas.

Det som har anförts i det föregående innebär att följande motioner avstyrks: 1999/2000:K206 yrkandena 19 och 20, 1999/2000:K224, 1999/2000:K232 yrkandena 1–3, 1999/2000:K260 yrkandena 1–2, 1999/2000:K277 yrkandena 1 och 6, 1999/2000:K352 yrkande 1, 1999/2000:Fi610 yrkandena 2 och 3, 1999/2000:Sk692 yrkande 13, 1999/2000:N273 yrkandena 10 och 17, 1999/2000:N384 yrkande 3, 1999/2000:A805 yrkande 14, 2000/01:K225 yrkandena 1–3, 2000/01:K237, 2000/01:K285 yrkandena 1–4, 2000/01:K301, 2000/01:K304 yrkandena 1–3, 2000/01:K344 yrkandena 1, 3, 5, 6, 2000/01:K345 yrkande 1, 2000/01:So299, 2000/01:N243 yrkande 8, 2000/01:N324 yrkandena 2–3, 2000/01:N381 yrkande 11, 2000/01:A806 yrkandena 12 och 13, 2000/01:A812 yrkande 11.

Frågan om möjligheterna för *kommunala trafikföretag* att verka utanför den egna kommunen övervägs för närvarande i Regeringskansliet på grundval av det betänkande som avgivits av en särskild utredare som haft i uppdrag att följa upp och utvärdera lagen (1996:637) om försöksverksamhet med rätt för kommunala aktiebolag att bedriva uppdragsverksamhet inom viss trafik enligt yrkestrafiklagen (1998:490). Utskottet anser att resultatet av dessa överväganden inte bör föregripas och avstyrker motionerna 1999/2000:K308, 2000/01:K320 yrkandena 1–2, 2000/01:K237 och 2000/01:K395.

Kommunernas skyldigheter i fråga om *barnomsorg* framgår i första hand av socialtjänstlagen (1980:620) och skollagen (1985:1100). Deras möjligheter att sörja för barnomsorg i vidare omfattning begränsas av föreskrifterna i kommunallagen (1991:900) om kommunernas befogenheter. En allmänt vedertagen grundsats när det gäller den kommunala kompetensen är att en kommun inte utan stöd i lag eller författning får lämna understöd till enskilda personer. Om kommunernas befogenheter skall vidgas i den riktning som motionerna syftar till, måste det följaktligen till en ändring av föreskrifterna i

kommunallagen eller särskild lagstiftning. Kommunallagens bestämmelser om kommunernas befogenheter är generellt bestämmande för vilka uppgifter kommunerna kan ta sig an i skilda hänseenden. Dessa bestämmelser bör inte ändras utan ingående överväganden i ett vidare sammanhang. Utskottet är inte berett att med anledning av vad som anförts i motionerna förorda några sådana ändringar. Inte heller finns det enligt utskottets mening skäl att nu överväga särskild lagstiftning för att vidga kommunernas befogenheter på det sätt som motionärerna önskar. Motionerna 2000/01:K377, 2000/01:Ub244 och 2000/01:Ub317 avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *begränsning av kommunal affärsverksamhet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K206 yrkande 20, 1999/2000:K224, 1999/2000:K232 yrkandena 1 och 3, 1999/2000:K260 yrkande 1, 1999/2000:K277 yrkandena 1 och 6, 1999/2000:K352 yrkande 1, 1999/2000:Fi610 yrkande 2, 1999/2000:Sk692 yrkande 13, 1999/2000:N273 yrkande 10, 1999/2000:N384 yrkande 3, 1999/2000:A805 yrkande 14, 2000/01:K225 yrkandena 1–3, 2000/01:K285 yrkandena 1–3, 2000/01:K301, 2000/01:K304 yrkandena 1 och 3, 2000/01:K344 yrkandena 1, 3, 5 och 6, 2000/01:N243 yrkande 8, 2000/01:N324 yrkande 2, 2000/01:N381 yrkande 11, 2000/01:A806 yrkandena 12 och 13 och 2000/01:A812 yrkande 11.

res. 1 (m, kd, fp)

2. beträffande *laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K206 yrkande 19, 1999/2000:K232 yrkande 2, 1999/2000:N273 yrkande 17, 2000/01:K304 yrkande 2, 2000/01:K345 yrkande 1 och 2000/01:N324 yrkande 3.

res. 2 (m, kd, fp)

3. beträffande *sanktionssystem*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K260 yrkande 2, 2000/01:K285 yrkande 4 och 2000/01:So299 yrkande 7.

res. 3 (m, kd, fp)

4. beträffande *maxtaxa*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Fi610 yrkande 3.

5. beträffande *kommunala trafikföretag*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K308 yrkandena 1 och 2, 2000/01:K237, 2000/01:K320 yrkandena 1 och 2 och 2000/01:K395.

6. beträffande *barnomsorg*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:K377, 2000/01:Ub317 och 2000/01:Ub244.

res. 4 (kd)

res. 5 (mp)

Stockholm den 9 november 2000

På konstitutionsutskottets vägnar

Göran Magnusson

I beslutet har deltagit: Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Mats Berglind (s), Inger René (m), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m), Alice Åström (v) och Carl-Erik Skårman (m)

Reservationer

1. Begränsning av kommunal affärsverksamhet (mom. 1)

Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m) och Carl-Erik Skårman (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s.15 börjar med "Beträffande omfattningen av " och på s. 16 slutar med "en effektiv konkurrens" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening högst otillfredsställande att kommuner och landsting under senare år utökat sin näringsverksamhet till områden som inte kan anses ligga inom deras formella kompetens och naturliga verksamhetsområden. En konsekvens av denna utveckling är att konkurrensen mellan privata företag och kommunala företag som uppträder på samma marknad snedvrids till de privata företagens nackdel. En grund för denna snedvridning är att kommunernas och landstingens risktagande är lågt eller obefintligt till följd av möjligheten att balansera eventuella underskott i verksamheten med skattemedel. En verksamhet som i många fall erhåller kapitaltillskott från ägaren och garanteras täckning av förluster med kommunala medel kan enligt utskottets mening inte förväntas vara effektiv. Det medför att kommunala medel riskerar att användas på ett för skattebetalarna otillfredsställande sätt.

Lagregleringen av den kommunala kompetensen kan, som framgår av vad som redovisats i det föregående, framstå som relativt klar och tydlig. Enligt utskottets mening räcker regelverket dock inte till för att hindra att kommuner och landsting ger sig in på affärsmässig verksamhet, som inte ligger inom vad som kan anses vara en naturlig kommunal uppgift. Konsekvenserna av detta är starkt negativa såväl för privata företag, som konkurrerar med kommunala företag, som för kommunmedlemmarna.

Kommunala bolag kan skapa problem beträffande demokratin, ekonomin och konkurrensen gentemot privata företag. Utskottet vill särskilt fästa uppmärksamheten på att ett stort inslag av bolag i den kommunala verksamheten gör det svårare för kommunmedlemmarna att överblicka hela verksamheten, vilket är en klar nackdel från demokrati- och insynssynpunkt. Enligt utskottets mening är det angeläget att göra en översyn av kommunallagen i syfte att undanröja de problem som här redovisats.

Mot denna bakgrund bör riksdagen begära att regeringen lägger fram förslag till sådana ändringar i kommunallagen som syftar till att minska omfattningen av näringsverksamheten i kommuner och landsting. Detta bör riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:K206 yrkande 20, 1999/2000:K232 yrkandena 1 och 3, 1999/2000:K260 yrkande 1, 1999/2000:K277 yrkandena 1 och 6, 1999/2000:K352 yrkande 1, 1999/2000:Fi610 yrkande 2, 1999/2000:Sk692 yrkande 13, 1999/2000:N273 yrkande 10, 1999/2000:N384 yrkande 3, 1999/2000:A805 yrkande 14, 2000/01:K225 yrkandena 1–3, 2000/01:K285 yrkandena 1–3, 2000/01:K301, 2000/01:K304 yrkandena 1 och 3, 2000/01:K344 yrkandena 1, 3, 5 och 6, 2000/01:N243 yrkande 8, 2000/01:N324 yrkande 2, 2000/01:N381 yrkande 11, 2000/01:A806 yrkandena 12 och 13 och 2000/01:A812 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *begränsning av kommunal affärsverksamhet*

att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:K206 yrkande 20, 1999/2000:K232 yrkandena 1 och 3, 1999/2000:K260 yrkande 1, 1999/2000:K277 yrkandena 1 och 6, 1999/2000:K352 yrkande 1, 1999/2000:Fi610 yrkande 2, 1999/2000:Sk692 yrkande 13, 1999/2000:N273 yrkande 10, 1999/2000:N384 yrkande 3, 1999/2000:A805 yrkande 14, 2000/01:K225 yrkandena 1–3, 2000/01:K285 yrkandena 1–3, 2000/01:K301, 2000/01:K304 yrkandena 1 och 3, 2000/01:K344 yrkandena 1, 3, 5 och 6, 2000/01:N243 yrkande 8, 2000/01:N324 yrkande 2, 2000/01:N381 yrkande 11, 2000/01:A806 yrkandena 12 och 13 och 2000/01:A812 yrkande 11 tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

2. Laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet (mom. 2)

Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m) och Carl-Erik Skårman (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med ”Inte heller såvitt” och slutar med ”det tidigare betänkandet” bort ha följande lydelse:

I motionerna framhålls att laglighetsprövning av en kommunal verksamhets kompetenslighet endast kan ske i direkt anslutning till kommunens, t.ex. fullmäktiges, beslut om att en verksamhet skall bedrivas på visst sätt. En verksamhet kan inte överklagas. Det innebär bl.a. att tiden för att överklaga

ett beslut om anslag kan hinna gå ut innan den verksamhet utformas som anslaget avser.

Det är inte heller möjligt att få en laglighetsprövning till stånd av beslut som fattas av kommunala bolag. Än mindre kan verksamheten i kommunala bolag laglighetsprövas.

Den angivna ordningen är enligt utskottets mening inte tillfredsställande. Reglerna i kommunallagen för laglighetsprövning bör därför ändras så att det blir möjligt för förvaltningsdomstolarna att pröva kompetensligheten i verksamhet som kommunala företag bedriver och lagligheten av beslut som fattats av kommunala bolag. Regeringen bör låta se över reglerna och återkomma till riksdagen med förslag.

Det anförda bör riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:K206 yrkande 19, 1999/2000:K232 yrkande 2, 1999/2000:N273 yrkande 17, 2000/01:K304 yrkande 2, 2000/01:K345 yrkande 1 och 2000/01:N324 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet* att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:K206 yrkande 19, 1999/2000:K232 yrkande 2, 1999/2000:N273 yrkande 17, 2000/01:K304 yrkande 2, 2000/01:K345 yrkande 1 och 2000/01:N324 yrkande 3 tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

3. Sanktionssystem (mom. 3)

Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m) och Carl-Erik Skårman (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med "Såvitt gäller sanktionssystemet" och slutar med "inte bör bifallas" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att frågan om ett sanktionssystem med det innehåll som beskrivits i motionerna hänger intimt samman med den nyss behandlade frågan om möjligheten att pröva om en verksamhet i ett kommunalt företag är kompetenslig. Förutsatt att en lagändring med sådant innehåll kommer till stånd, blir det logiskt att också införa ett sanktionssystem av det slag som motionärerna förespråkar.

Regeringen bör snarast lägga fram ett förslag till sanktionssystem vid utebliven eller otillräcklig rättelse då beslut inom kommunal verksamhet har upphävts. Förslaget bör också innefatta en möjlighet till ekonomisk kompensation för den enskilde vid kommunalt domstolstrots.

Det anförda bör med anledning av motionerna 1999/2000:K260 yrkande 2, 2000/01:K285 yrkande 4 och 2000/01:So299 yrkande 7 ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *sanktionssystem*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:K260 yrkande 2, 2000/01:K285 yrkande 4 och 2000/01:So299 yrkande 7 tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört.

4. Barnomsorg (mom. 6)

Ingvar Svensson (kd) och Björn von der Esch (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med ”Om kommunernas befogenheter” och på s. 17 slutar med ”2000/01:Ub317 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Nuvarande barnomsorgssubventioner från kommuner till föräldrar med barn i daghemsåldern gynnar ensidigt vissa barn. Det rimliga borde vara att kommunerna skall ha den generella rätten att fördela sina egna barnomsorgssubventioner på ett rättvist sätt till varje barn och på ett sådant sätt att föräldrar kan erhålla den faktiska valfriheten att bedöma och att genomföra den barnomsorg som bäst lämpar sig för det barn de har ansvar för. En sådan rätt ligger dessutom i linje med principen om den kommunala självstyrelsen. För att vidga den kommunala kompetensen på det sätt utskottet förordar bör 2 kap. 1 § kommunallagen (1991:900) ändras på följande sätt:

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Kommuner och landsting får själva ha hand om sådana angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller landstingets område eller deras medlemmar och som inte skall handhas enbart av staten, en annan kommun, ett landsting eller någon annan.

Som en sådan angelägenhet som kommuner och landsting själva får handha skall anses att lämna ekonomiskt stöd till föräldrar för vård av barn.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *barnomsorg*

att riksdagen med anledning av motion 2000/01:Ub317 beslutar om ändring av kommunallagen (1991:900) på det sätt utskottet har föreslagit.

5. Barnomsorg (mom. 6)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med ”Dessa bestämmelser bör” och slutar med ”och 2000/01:Ub317 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att även föräldrar som väljer att vårda sina barn i det egna hemmet bör få ekonomiskt stöd. Man bör kunna vara anställd som kommunal dagbarnvårdare åt eget barn med likvärdig betalning som en kommunal

dagbarnvårdare. Utskottet ser det som angeläget att regeringen återkommer med ett förslag till ändring i kommunallagen som gör det möjligt att bli kommunal dagbarnvårdare åt eget barn.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *barnomsorg*
att riksdagen med anledning av motion 2000/01:K377 tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Motioner från allmänna motionstiden 1999	1
Motioner från allmänna motionstiden 2000	3
Utskottet	5
Kommunal näringsverksamhet m.m.	5
Kommunala trafikföretag	11
Barnomsorg.....	12
Utskottets bedömning	15
Hemställan	17
Reservationer	18
1. Begränsning av kommunal affärsverksamhet (mom. 1).....	18
2. Laglighetsprövning av kommunal näringsverksamhet (mom. 2)....	19
3. Sanktionssystem (mom. 3).....	20
4. Barnomsorg (mom. 6).....	21
5. Barnomsorg (mom. 6).....	21